

PORADNIK

bioróżnorodność

Co możesz zrobić, żeby wspierać różnorodność biologiczną w swoim otoczeniu?

Narzędziownik dla ogrodnika

W wyniku działalności człowieka wiele gatunków znika z naszego otoczenia. Obserwujemy przez to spadek bioróżnorodności, czyli liczby różnych organizmów tworzących mozaikę ekosystemów. Bioróżnorodność jest nam jednak bardzo potrzebna i warto ją wspierać. Nie chodzi tylko o zatrzymanie zanikania gatunków – bioróżnorodność jest podstawą stabilności przyrody i szansą na adaptację do zmiany klimatu.

Zapisy dokumentów strategicznych i planistycznych mogą zachęcać lub zobowiązywać mieszkańców i instytucje do określonych działań na rzecz bioróżnorodności. Poniżej przeczytasz o kilku dokumentach szczególnie cennych z punktu widzenia wspierania bogactwa gatunków rodzimych. Poznasz bliżej miejski plan adaptacji do zmian klimatu (MPA), który gminy powyżej 20 tys. mieszkańców muszą uchwalić do 2028 r.¹ Jako mieszkaniec i mieszkanka masz wpływ na jego treść – możesz wnioskować o takie zapisy w MPA, które będą skutecznie wspierać bioróżnorodność.

Warto też działać samodzielnie i wprowadzić zmiany w swoim ogrodzie czy na swoim balkonie. W drugiej części poradnika poznasz kilka rozwiązań, które przy niewielkim nakładzie pracy i funduszy pomogą zmienić twój ogród w miejsce sprzyjające lokalnej przyrodzie.

1 Przeczytaj informację o ustawie z dnia 27 listopada 2024 r. <https://www.gov.pl/web/klimat/nowy-system-planowania-adaptacji-miast-do-zmian-klimatu> (dostęp 30.06.2025 r.).

Czym jest bioróżnorodność i jaką ma rolę w adaptacji do zmiany klimatu?

Kryzys bioróżnorodności, który obserwujemy, nazywamy szóstym wymieraniem gatunków. Przyroda doświadcza znacznego zubożenia przez zmiany w sposobie użytkowania ziemi rolnej i mórz, bezpośrednią eksploatację zasobów naturalnych, zmianę klimatu, zanieczyszczenia i migrację gatunków inwazyjnych².

Różne gatunki pełnią wzajemnie uzupełniające się role (np. w obiegu wody, zapylaniu, użyźnianiu gleby). Dzięki temu ekosystem dobrze funkcjonuje nawet przy nagłych zmianach, gdy niektóre gatunki z niego znikną. Oznacza to, że ekosystemy z większą liczbą gatunków co do zasady lepiej adaptują się do zmieniających się warunków. Wysoki poziom bioróżnorodności jest kluczowy również dla ludzi, ponieważ wspiera stabilność [usług ekosystemów](#), takich jak regulacja wilgotności, oczyszczanie wody, ochrona przed powodzią.

Im bardziej zubożony ekosystem, tym większe ryzyko, że zniknięcie jednego gatunku w wyniku zmiany klimatu uruchomi efekt domina. Przykładowo utrata roślin zapylanych przez określony gatunek owadów może wpłynąć na cały łańcuch pokarmowy, a w konsekwencji degradację wybranego ekosystemu. To dlatego wspieranie bioróżnorodności jest ważne w kontekście adaptacji do zmiany klimatu.

2 Przeczytaj raport przygotowany przez WWF: Living Planet Report 2020: Ratunek dla różnorodności biologicznej; red. R.E.A. Almond, M. Grooten, T. Petersen (2020), https://www.wwf.pl/sites/default/files/2020-09/Living_Planet_Report_2020-Podsumowanie.pdf (dostęp 30.06.2025 r.).

Jak strategie i przepisy kształtują naszą przestrzeń wspierając bioróżnorodność?

Bioróżnorodność zapewnia stabilność usługom ekosystemów, jednak jej promowanie przez odgórne przepisy ma swoje ograniczenia. Przede wszystkim wyzwaniem jest podział terenu na niewielkie działki, które mają różnych właścicieli. Fragmentacja struktury własnościowej powoduje, że działania, takie jak przywrócenie właściwego poziomu wód gruntowych czy zachowanie połączonych ze sobą korytarzy ekologicznych, są trudne. Co więcej, zagospodarowanie działki w sposób, który najbardziej sprzyja bioróżnorodności, zwykle nie daje bezpośrednich zysków w krótkim terminie. To dlatego często stosowanym rozwiązaniem jest wprowadzanie zachęt finansowych do podjęcia działań, które w przeciwnym razie nie opłacałyby się w gospodarce rynkowej.

W Polsce wybranymi strategiami i regulacjami, które wiążą się z tematem bioróżnorodności, są:

- na poziomie Unii Europejskiej Europejski Zielony Ład (2019), Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 – Przywracanie przyrody do naszego życia (2020) i Nature Restoration Law – Rozporządzenie w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych (2024);
- na poziomie kraju Ustawa o ochronie przyrody (2004);
- oraz na poziomie lokalnym dokumenty prawa miejscowego i strategie gmin.

O systemie ochrony przyrody w Polsce więcej przeczytasz w [poradniku](#) z serii „Pytamy o zielone”. Dowiesz się z niego, jak chronić cenne obszary i drzewa. Znajdziesz też wskazówki, jak złożyć wniosek o powołanie pomnika przyrody.

Warto pamiętać, że narzędzia wspierające bioróżnorodność mogą być również określone w dokumentach strategicznych i planistycznych gmin. Możesz zaangażować się w powstające teraz w wielu gminach [strategie rozwoju gmin](#) i [plany ogólne gmin](#) lub tworzenie miejskiego planu adaptacji.

Jak wnioskować o zapisy miejskiego planu adaptacji, które wspierają bioróżnorodność?

| tekst opracowany we współpracy z dr. Leszkiem Trzaskim, przewodniczącym Miejskiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej w Gliwicach, zastępcą dyrektora Śląskiego Ogródu Botanicznego ds. Naukowo-dydaktycznych w Mikołowie

Czym jest miejski plan adaptacji do zmian klimatu (MPA)?

MPA określa sposoby łagodzenia przez samorząd skutków zmiany klimatu w perspektywie kilkunastu–kilkudziesięciu lat. Dokument łączy diagnozę zagrożeń (upały, powódzie, susze) z listą działań: od inwestycji w retencję i zieleni po kampanie edukacyjne. Miasta powyżej 20 tys. mieszkańców są ustawowo zobowiązane do przygotowania MPA i mają obowiązek włączyć mieszkańców w ten proces. Masz co najmniej 21 dni na zgłoszenie uwag do projektu MPA, a ponadto możesz wziąć udział w publicznej debacie.

Małe gminy nie muszą uchylać MPA, jednak prawo krajowe i wymogi funduszy UE zobowiązują je do włączenia celów klimatycznych w inne dokumenty planistyczne i strategiczne. Gmina może też przyjąć Lokalną Strategię Adaptacji (LSA) albo rozbudować strategię rozwoju o rozdział dotyczący adaptacji – zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Klimatu i Środowiska.

Dlaczego warto wziąć udział w konsultacjach MPA?

- MPA mogą wprowadzać priorytet zachowania konkretnych terenów cennych przyrodniczo (np. dolin potoków albo starodrzewi) i zobowiązywać samorząd do wprowadzenia wymogu ich ochrony do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP).
- MPA mogą zobowiązywać samorząd do ochrony i rozwoju błękitno-zielonej infrastruktury (nowe parki, ogrody deszczowe, renaturyzacja cieków). Dostarcza ona wielu korzyści naraz: chłodzi miasto w upały, wchłania nadmiar deszczówki, zapobiegając podtopieniom, zwiększa bioróżnorodność.
- To, co służy roślinom, ptakom i zapyłaczom, służy też ludziom. MPA może podkreślać rolę nowych nasadzeń drzew i łąk kwietnych w zagospodarowaniu podwojek i ulic. Dla mieszkańców oznacza to więcej cienia, czystsze powietrze, ładniejsze i bardziej spokojne miejsca spacerów.
- Konsultacje to ostatni moment na zmianę treści projektu MPA. Gdy rada gminy uchwali dokument, każda korekta będzie długotrwała i kosztowna.

Jak się włączyć?

1. **Śledź ogłoszenia** – monitoruj biuletyn informacji publicznej (BIP) gminy, stronę urzędu, media społecznościowe, newsletter samorządu. Możesz włączyć powiadomienia dla kanałów na portalach społecznościowych lub poprosić o dopisanie do listy mailingowej.
2. **Przeczytaj projekt MPA i załączniki** – zwykle możesz pobrać projekt MPA ze strony urzędu lub BIP. Oprócz głównego pliku przejrzyj prognozę oddziaływania na środowisko, mapy, prezentacje. Skup się na diagnozie przyrodniczej, gospodarce wodnej i rozdziałach o zieleni; porównaj je z innymi już obowiązującymi dokumentami (studium uwarunkowań, strategia rozwoju, inwentaryzacje zieleni).

3. **Sformułuj uwagi z uzasadnieniem** – wskaż konkretny rozdział, tabelę lub mapę; zaproponuj gotowe brzmienie zapisu i podaj krótkie uzasadnienie. Pomocne może być opracowanie uwag w grupie sąsiedzkiej oraz katalog zapisów, który znajdziesz poniżej.
4. **Złóż uwagi** – zwykle dostępne są trzy kanały: przez wysłanie wiadomości e-mail (formularz lub wiadomość z podpisem), przez złożenie dokumentu papierowego (z dopiskiem „Konsultacje MPA”) lub ustnie do protokołu w urzędzie. Dostępne mogą być także platforma on-line lub ankieta. Zapisz numer potwierdzenia lub poproś o pokwitowanie – ułatwi to późniejsze śledzenie sprawy.
5. **Weź udział w spotkaniach** – dyskusje publiczne, warsztaty, spacer studyjny są okazją do zadawania pytań urzędnikom, prezentowania własnych koncepcji, poznania sojuszników (radni, organizacje, eksperci).
6. **Śledź raport z konsultacji i reaguj** – po konsultacjach urząd publikuje tabelę uwag. Sprawdź, które przyjęto; poproś o uzasadnienie odrzuceń. Nie rezygnuj, ważne postulaty można zgłaszać ponownie przy konsultacjach do planu ogólnego, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego czy w budżecie obywatelskim.

Katalog zapisów MPA sprzyjających bioróżnorodności

W tabeli poniżej znajdziesz przykłady zapisów, o których włączenie w MPA (lub LSA) możesz wnioskować. Przy formułowaniu uwag weź pod uwagę lokalny kontekst twojej gminy i dostosuj przykładowy zapis do realiów twojego otoczenia.

Cel	W jaki sposób ten cel wspiera bioróżnorodność?	O jakie zapisy możesz wnioskować, żeby realizować ten cel?
Ochrona terenów otwartych	<ul style="list-style-type: none"> → Tereny otwarte to ostoje dla wielu gatunków, korytarze migracji i miejsca naturalnej infiltracji wód. → Ochrona terenów otwartych ogranicza ich niekontrolowaną zabudowę (tzw. rozlewanie się zabudowy) i utratę siedlisk zapylaczy. 	<ul style="list-style-type: none"> → Zakaz nowej zabudowy w dolinach potoków i na łąkach zalewowych. → Kompensacja terenowa 1:3 dla utraconej powierzchni biologicznie czynnej.
Nowe tereny zieleni	<ul style="list-style-type: none"> → Nowe tereny zieleni to dodatkowe obszary bytowania i żerowania dla organizmów. → Parki tworzą „zielone wyspy” chłodzące mikroklimat. → Drzewa uliczne łączą parki i usprawniają przemieszczanie się organizmów. 	<ul style="list-style-type: none"> → Sieć „parków kieszonkowych” (min. 0,5 ha) w dzielnicach deficytowych. → Program alej drzew rodzimych (min. 100 drzew/km ulicy).
Rozwój błękitnej infrastruktury	<ul style="list-style-type: none"> → Naturalne rzeki i dziczętałe stawy tworzą mozaikę siedlisk wodno-błotnych wspierających płazy, ważki i ptaki siewkowe. → Rzeki, strumienie, stawy i oczka wodne obniżają temperaturę otoczenia i ograniczają ryzyko podtopień. 	<ul style="list-style-type: none"> → Ogrody deszczowe przy budynkach publicznych. → Rewitalizacja starorzeczy i stawów osiedlowych.

Cel	W jaki sposób ten cel wspiera bioróżnorodność?	O jakie zapisy możesz wnioskować, żeby realizować ten cel?
Zwiększenie łączności ekologicznej	<ul style="list-style-type: none"> → Połączenia między terenami zieleni umożliwią migrację i wymianę genetyczną populacji zapylaczy, ptaków i drobnych ssaków. → Dodatkowo zmniejszają liczebność ofiar kolizji zwierząt z pojazdami. 	<ul style="list-style-type: none"> → Zielone ciągi o szerokości minimum 30 m wzdłuż potoków i torów kolejowych. → Tunele dla zwierząt pod drogami o natężeniu ruchu >15 000 pojazdów na dobę.
Przyjazne przyrodzie utrzymanie zieleni publicznej	<ul style="list-style-type: none"> → Ekstensywne koszenie pozwala roślinom zakwitnąć i wydać nasiona; zwiększa liczbę zapylaczy i ptaków naziemnych. → Martwe drewno to siedlisko dla setek gatunków grzybów i bezkręgowców, a ostoje przyrody służą małym ssakom i płazom. 	<ul style="list-style-type: none"> → Wprowadzenie standardów koszenia. → Pozostawianie martwego drewna w lasach komunalnych oraz stref biocenotycznych (min. 5%) w parkach.
Wsparcie drobnej fauny	<ul style="list-style-type: none"> → Budki lęgowe zwiększają populacje ptaków owadożernych, które dodatkowo ograniczają liczebność komarów. → Rezygnacja z ogrodzeń z podmurówkami pozwala drobnym ssakom na swobodne przemieszczanie się. 	<ul style="list-style-type: none"> → Naturalne hotele dla owadów i budki dla jerzyków na wszystkich nowych szkołach i przedszkolach. → Prześwity 15 cm pod ogrodzeniami w nowych inwestycjach mieszkaniowych.
Zazielenie dachów i ścian	<ul style="list-style-type: none"> → Wprowadzenie zielonych dachów większą retencję wody. → Zielone dachy i ściany obniżają lokalnie temperaturę i zmniejszają efekt miejskiej wyspy ciepła. → Pnącza porastające ściany budynków tworzą pionowe siedliska dla pszczoł i motyli. 	<ul style="list-style-type: none"> → Obowiązek zielonych dachów (substrat ≥ 12 cm) na budynkach publicznych i usługowych o powierzchni >600 m². → Dotacje do „żywych fasad” z rodzimych pnączy; minimalna powierzchnia zazielnienia elewacji 20%.

Udział w konsultacjach MPA to sposób, by zadbać jednocześnie o bioróżnorodność, adaptację do zmiany klimatu i jakość przestrzeni. To jeden z wielu dokumentów, które mogą wpływać na zagospodarowanie terenu dookoła Ciebie. Warto wносить swoje uwagi także przy konsultacjach strategii rozwoju, planu ogólnego i miejskiego planu zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Im więcej wniosków o zapisy chroniące bioróżnorodność otrzymywać będą samorządy, tym większa szansa na ich skuteczne wprowadzenie i cieszenie się bogactwem lokalnej przyrody.

Jak możesz wspierać bioróżnorodność we własnym ogrodzie?

| tekst opracowany we współpracy z dr. inż. arch. kraj. Mariuszem Antolakiem, prezesem Fundacji „W krajobrazie”, adiunktem w Katedrze Architektury Krajobrazu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

Jeden ogród, wiele korzyści

Założenie ogrodu to świadoma ingerencja w środowisko. Ta ingerencja nie musi być jednak duża. Skoncentrowanie się na wybranych strefach to punkt wyjścia do projektowania ogrodu bioróżnorodnego. Ogrodu, w którym możemy pozwolić sobie na odrobinę kontrolowanego bałaganu oraz błogie lenistwo.

W ogrodzie nie warto podejmować pochopnych decyzji. Proces jego zakładania powinna poprzedzić rzetelna obserwacja zwięziona inwentaryzacją zasobów, którymi dysponujemy. Decyzje projektowe warto podejmować na podstawie obserwacji otoczenia ogrodu i zadbać o równowagę między zaplanowanymi działaniami a pozostawieniem miejsca dla przyrody.

Współczesne ogrody naturalistyczne naśladują układy roślinne występujące w przyrodzie. Za inspirację mogą posłużyć realizacje takich autorów, jak Noel Kingsbury, Cassian Schmidt, Nigel Dunnett, Peter Korn. Projektanci coraz częściej zamiast użyźniać glebę w ogrodzie, dostosowują projektowaną roślinność do zastanych w ogrodzie warunków siedliskowych. Sadzonki roślin są nawet

często opłukiwane ze zbyt żyznego substratu glebowego, w którym rosły w szkółce.

Poza wsparciem lokalnej bioróżnorodności właściwy dobór gatunkowy może ograniczyć liczbę koniecznych zabiegów pielęgnacyjnych. W ogrodzie bioróżnorodnym wiele problemów rozwiązuje się samoczynnie. Stąd tak duża popularność tzw. *rewildingu* – polegającego na zdziczaniu przestrzeni. Czy nie o takie ogrody nam chodzi? Bezobsługowe, w których można odpoczywać, cieszyć się kontaktem z przyrodą i podziwiać jej dzikie piękno?

Jak wspierać bioróżnorodność we własnym ogrodzie?

Ogród przydomowy może być oazą bioróżnorodności. Szczególnie cenne jest naśladowanie tych zbiorowisk, które obserwujemy w naszym regionie.

W tym celu warto nie tylko zwiększać liczbę obecnych gatunków organizmów, ale również wspierać różnorodność ekosystemów. Ogród powinien być traktowany jako złożona sieć zależności i interakcji pomiędzy jego elementami. Zależności te nie urywają się za ogrodzeniem ogrodu.

Kilka sposobów na to, by zwiększyć bioróżnorodność w ogrodzie, znajdziesz w poniższym narzędziowniku bioróżnorodnego ogrodnictwa!

1. Obserwuj przyrodę i przenieś jej wzorce do ogrodu

Poszukaj łąki, dzikiego lasu, odwiedź pobliski nieużytek. Tych dzikich zakątków nikt nie pielęgnuje, a mimo wszystko nas zachwycają. Przyjrzyj się, jakie rośliny i w jakich zestawieniach tam występują. Zastanów się, którymi elementami możesz się zainspirować. „Przenieść” do swojego ogrodu możesz zestawienie gatunków i rzeźbę terenu.

- Przewrócone drzewo w ogrodzie może pełnić rolę siedziska i jednocześnie „hotelu” dla owadów, a kamień narzutowy, na którym wygrzewają się jaszczurki, może być jednocześnie interesującym elementem rzeźbiarskim, pełniącym rolę akcentu na rabacie roślinnej.
- W ogrodzie warto również czerpać z warstwowości układów roślinnych, którą możesz zaobserwować w naturalnym środowisku, a o której często zapominamy przy projektowaniu. Pod okapem drzew jest miejsce na krzewy i rośliny okrywowe.
- Warto skorzystać także ze sprawdzonych rozwiązań, z których czerpie permakultura. Jednym z nich są gildie roślinne, wykorzystujące relacje pomiędzy poszczególnymi grupami roślin.

2. Współpracuj z przyrodą

Myśl o ogrodzie jak o ekosystemie i staraj się utrzymywać w nim równowagę. Zanim zdecydujesz się na usunięcie jakiegoś gatunku czy dodanie nowego, weź pod uwagę, jak wpłynie to na pozostałe relacje. Ogrodowe ingerencje w wielu przypadkach są zbędne. Traktuj ogród jako część przyrody, a nie sterylną przestrzeń. Dobry ogrodnik to cierpliwy obserwator.

- W ogrodzie bioróżnorodnym wiele procesów będzie regulowało się samoczynnie. Gdy pojawią się szkodniki – za jakiś czas zwabią drapieżniki, które się z nimi rozprawią.

- Zwiększaj pulę gatunków w twoim ogrodzie. Każda roślina, zwierzę czy grzyb pełni w ogrodzie określoną rolę. Popularne chwasty ogrodowe (np. szczaw i komosa) mogą ściągać na siebie mszyce, oszczędzając twoje rośliny uprawne. Kret rozprawi się z glebowymi szkodnikami upraw, które należą do jego przysmaków, np. z drutowcami.

3. Różnicuj siedliska

Różnorodności biologicznej sprzyja zróżnicowanie siedlisk. Na siedlisko składa się między innymi ukształtowanie terenu, nasłonecznienie, rodzaj podłoża, występujące już w danym miejscu rośliny.

- Unikaj nieuzasadnionego wyrównywania gruntu. Nawet niewielkie zróżnicowanie rzeźby terenu sprawia, że w ogrodzie pojawiają się dobre warunki dla wielu nowych zwierząt i roślin. Pomocne może być wprowadzenie zagłębień w ziemi lub usypanie niskiego wału.
- Wdzięcznym materiałem do wykorzystania w ogrodzie są kłody próchniejącego drewna, które w całości lub pocięte na fragmenty możesz rozmieszczać w dzikich częściach ogrodu, ale także wkomponowywać w rabaty kwiatowe. Drewno działa jak gąbka i chłonie duże ilości wody. Często porasta mchem i staje się ciekawym akcentem na rabacie, a z czasem rozkłada się i poprawia strukturę gleby. Warto skorzystać tu z różnych gatunków – każdy z nich może przyciągać inne organizmy.
- Zróżnicowaniu siedlisk sprzyja ściółkowanie. Skorzystaj z tego, czym dysponujesz. Do ściółkowania rabat świetnie się nadadzą:
 - nieorganiczne: piasek, żwir,
 - organiczne: skoszona trawa, zrębki drzewne, zgrabione z trawnika liście lub igły, a nawet wełna owcza.

Wypróchniały pień topoli osiki zasiedlony przez grzyby, jako siedzisko ogrodowe
| Fot. Mariusz Antolak

Ogród leśny dostosowany do siedliska z niewielkim udziałem gatunków ozdobnych | Fot. Mariusz Antolak

4. Dostosuj ogród do siedliska

Staraj się budować w ogrodzie ekosystem zbliżony do otoczenia. Dostosowanie roślin do siedliska zminimalizuje konieczność częstego podlewania i nawożenia.

- Jeżeli zamierzasz założyć ogród w sąsiedztwie lasu – stwórz ogród o charakterze leśnym. Jeżeli będzie to ogród w sąsiedztwie łąki lub pastwiska – stwórz otwarty ogród bylinowy.
- Obserwuj, jakie gatunki występują w sąsiedztwie ogrodu. W szkółkach coraz częściej poza tradycyjnymi roślinami ozdobnymi obcego pochodzenia dostępne są rodzime gatunki roślin.

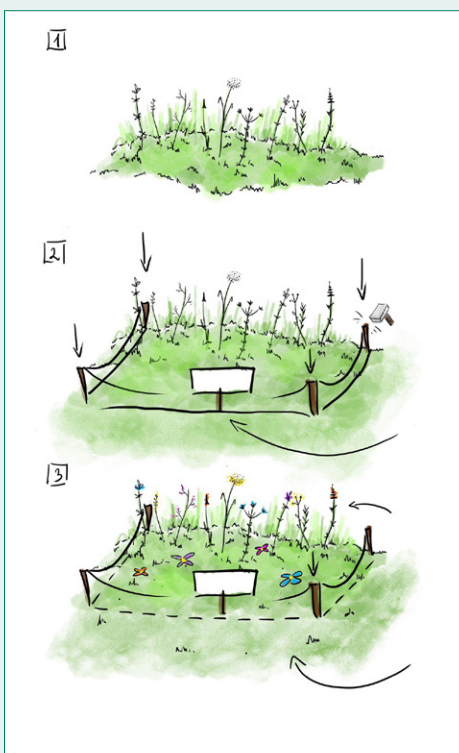
5. Wyznacz dzikie strefy

Nawet najmniejszy ogród możesz podzielić na strefy, w które będziesz ingerować z różną intensywnością. W sąsiedztwie domu ogród może być bardziej uporządkowany. W dalszych jego częściach warto wygospodarować dzikie strefy, w których nasza ingerencja będzie znikoma. Proces zdziczania (tak zwanego *rewildingu*) ogrodu postępuje nadzwyczaj szybko i jest jednym z najlepszych rozwiązań sprzyjających ogrodowej bioróżnorodności.

Obserwatorium wtórnej sukcesji w ogrodzie

Sukcesja wtórna to proces odtwarzania się naturalnego zbiorowiska, charakterystycznego dla lokalnych warunków. Proces ten możesz wykorzystać w aranżacjach ogrodowych. Wystarczy, że wybierzesz teren, na którym pozwolisz na zdziczanie i zarastanie. Może to być fragment ogrodowego trawnika. Jeśli zaprzestasz na nim działań pielęgnacyjnych, z biegiem lat zmieni on swoją strukturę gatunkową i będzie stawał się bardziej bioróżnorodny. Możesz zaznaczyć granicę terenu, który zdziczasz, płotkiem wiklinowym czy obwódką z kamieni, żeby podkreślić celowość twojego „zapuszczenia” części ogrodu. Pamiętaj, by ogrodzenie nie utrudniało wędrówek drobnym ssakom. Od tej pory zabiegami, które będziesz musiał na nim wykonywać, będą obserwacja i usuwanie inwazyjnych gatunków obcych. W pierwszych latach po zaprzestaniu prac pielęgnacyjnych pojawią się nowe gatunki roślin zielnych, które przywieje wiatr, przyniosą mrówki lub ptaki. W kolejnych latach zaczną pojawiać się siewki krzewów i drzew.

Zobacz krótki film o tym rozwiązaniu:
<https://www.youtube.com/watch?v=kWDTpOluXQI>.

Obserwatorium wtórnej sukcesji
| Ryc. Julia Mamcarz

6. Wspieraj gatunki rodzime

W ogrodzie powinny dominować rośliny rodzime. Wspierają one lokalny ekosystem i są częścią łańcucha pokarmowego dla innych rodzimych organizmów. Dodatkowo mają zazwyczaj mniejsze wymagania siedliskowe.

- Przy wyborze nowych gatunków do swojego ogrodu w pierwszej kolejności wybieraj gatunki rodzime. Szczególnie cenne będą formy dzikie, nieodmianowe. Odmiany ogrodowe są zwykle bardziej ozdobne, ale nie zawsze wspierają rodzime zapylacze. W sklepie ogrodniczym rozpoznasz je po przypisanej odmianie nie po nazwie gatunkowej rośliny (np. kalina koralowa ‘Nanum’).
- Wystrzegaj się sadzenia gatunków inwazyjnych (np. dławisz okrągłolistny, bożodrzew gruczołowaty, rdestowiec sachaliński). Sprawdź aktualną [listę inwazyjnych gatunków obcych](#) opisaną w rozporządzeniu i [materiały informacyjne](#) projektu Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.
- Jednym z zabiegów wpływających pozytywnie na bioróżnorodność twojego ogrodu może być usuwanie inwazyjnych gatunków obcych. Wypierają one gatunki rodzime. Wśród takich gatunków są np. aster nowobelgijski, łubin trwały, rudbekia naga, róża pomarszczona, słonecznik bulwiasty czy trojeść amerykańska. Zmiana klimatu powoduje, że lista roślin, które mogą stanowić zagrożenie dla bioróżnorodności, będzie się stale powiększać, dlatego warto na bieżąco śledzić zmiany w tym zakresie.

7. Zapraszaj do ogrodu zwierzęta

Stwórz ptakom w ogrodzie dogodne warunki do gniazdowania i zaproś inne zwierzęta.

- Różnicuj roślinność ogrodową. Posadź gęste grupy owocowych drzew i krzewów ciernistych i kolczastych. Są one chętnie wybierane do gniazdowania przez ptaki i stanowią dla nich dobrą bazę pokarmową.
- W ogrodzie warto powiesić też budki lęgowe.
- Zróżnicowanie świata roślinnego różnicuje świat zwierzęcy. Im bardziej skomplikowana sieć tych powiązań – tym lepiej. Ssaki, ptaki, płazy, gady, owady, pajęczaki... Każda z tych gromad odgrywa w ogrodzie ważną rolę. Nawet tak uciążliwe i nie lubiane przez ogrodników krety, nornice czy komary.

Dom dla zwierząt

Prostym rozwiązaniem, które przyciągnie do ogrodu zwierzęta, jest składowanie w nim materii organicznej. Z pociętych na kawałki gałęzi i pni możesz stworzyć interesujące konstrukcje ogrodowe, z których skorzystają zwierzęta, szczególnie owady. Poukładane na sobie kawałki drewna mogą stanowić interesujące urozmaicenie naszego ogrodu. Podział przestrzeni na mniejsze wnętrza buduje kameralność i może oddzielać od siebie strefy o różnych funkcjach. Do budowy takiej konstrukcji najlepiej wybrać gałęzie i kłody różnych gatunków drzew, o różnych obwodach, pocięte na równą długość. Do takiej konstrukcji możesz powybierać kłody puste w środku i dodatkowo ponawiercać w nich otwory. Taką stertę próchniejącego drewna już po kilku miesiącach opanują nie tylko zwierzęta, ale także grzyby i śluzowce!

Dom dla zwierząt – kłody drewna
| Fot. Mariusz Antolak

Zobacz krótki film o tym rozwiązaniu:
https://www.youtube.com/watch?v=Kni2_emET38&t=2s.

Ogrodowy dom dla zwierząt | Ryc. Julia Mamcarz

8. Polub „chwasty”

Tak zwane chwasty są z definicji roślinami niepożądanymi w uprawach. Odgrywają one jednak ważną rolę w bioróżnorodności ogrodu i są w nim potrzebne.

- Doceń chwasty za ich atrakcyjny wygląd i przyciąganie zapylaczy. Jeśli w ogrodzie warzywnym pojawią się szkodniki, chwasty będą dla nich bazą pokarmową i szkodniki nie zjedzą całego plonu. Możesz wyznaczyć w swoim ogrodzie strefę, w której pozwalasz chwastom na rozrost, i taką, z której je usuwasz.
- Warto pozwolić popularnym gatunkom warzyw, takim jak np. marchew, kapusta, jarmuż czy por, na to, by wytworzyły kwiatostany. Uatrakcyjnią w ten sposób grządkę i przyciągną cenne gatunki zwierząt.

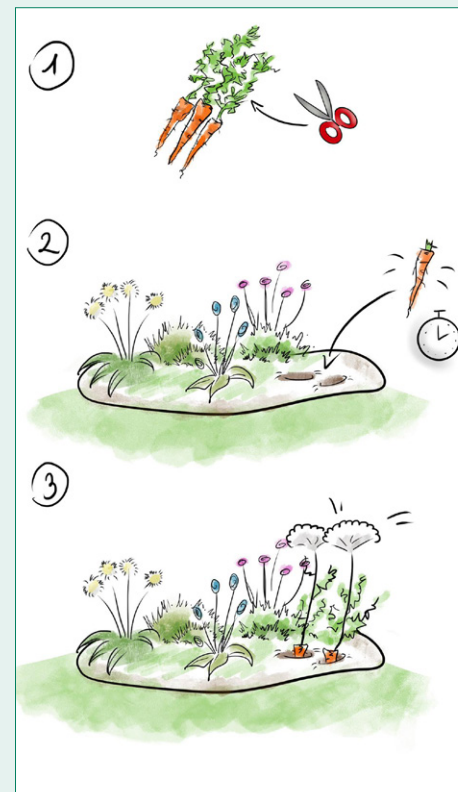
Dziewanny w ogrodzie kuchennym | Fot. Mariusz Antolak

Pas kontrolowanego podagrycznika w tle | Fot. Mariusz Antolak

Dziki ogród | Fot. Mariusz Antolak

Kwitające warzywa | Ryc. Julia Mamcarz

Zobacz krótki film o tym rozwiązaniu:
<https://www.youtube.com/watch?v=JqcxT575qcU>.

9. Eksperymentuj i baw się ogrodem

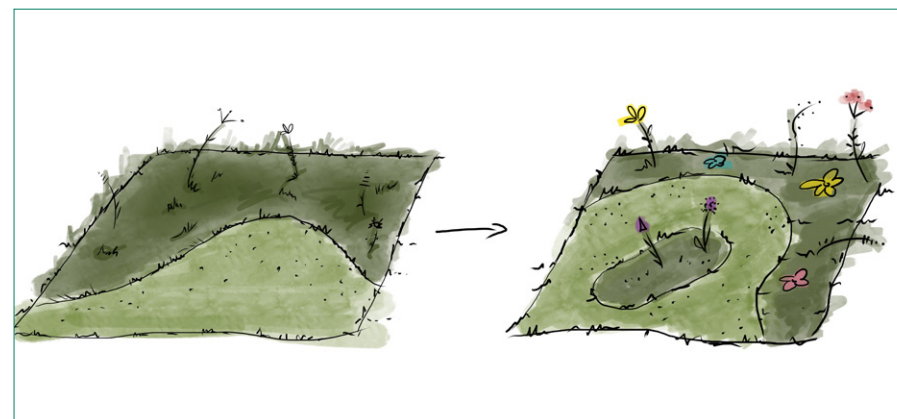
Ogród nigdy nie jest dziełem skończonym. Możesz w nim eksperymentować i obserwować zmiany.

- Najprostszym eksperymentem jest tworzenie dzikich stref na trawnikach. Mogą mieć one charakter stały lub tymczasowy. Jeśli w twoim ogrodzie jest trawnik, przy koszeniu puść wodze fantazji. Wykoś proste lub kręte linie ścieżek, a niekoszone przestrzenie obserwuj. Z pewnością zdziwisz się, ile nasion ukrytych było w glebie. W kolejnych latach możesz zmieniać układ koszonych tras w zależności od swoich potrzeb. Dzięki temu ogród będzie dynamiczny.
- Na trawniku możesz dosiać nasiona rodzimych gatunków roślin łąkowych i ruderalnych.

Zobacz krótki film o rozwiązaniu: <https://www.youtube.com/watch?v=VTjxh2Oq6Ws&t=2s>.

Niekoszone „wyspy” bioróżnorodności na trawniku | Fot. Mariusz Antolak

Niekoszone „wyspy” bioróżnorodności na trawniku – wariant 1 i 2 | Ryc. Julia Mamcarz

Niekoszone „wyspy” bioróżnorodności na trawniku – wariant 3 | Ryc. Julia Mamcarz

Wszystkie fotografie zostały wykonane w pokazowym ogrodzie edukacyjnym Fundacji „W krajobrazie” w Sząbruku k. Olsztyna.

Dowiedz się więcej z serii webinarów:

Nagranie z webinaru *Bioróżnorodność – od Nature Restoration Law do własnego ogrodu. Jak wnioskować w gminie o zarządzanie zielenią wspierające bioróżnorodność? Jak wspierać ją we własnym ogrodzie?*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru z 16 kwietnia 2025 r., zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone”.

- Dowiesz się, jakie strategie i regulacje wpływają na działania w zakresie bioróżnorodności.
- Poznasz metody, które samorządy mogą stosować, żeby zapraszać zieleń do miast.
- Usłyszysz o dobrych przykładach, które możesz wdrożyć w swoim ogrodzie.

Nagranie z webinaru *Formy ochrony przyrody – jaką mają funkcję w adaptacji do zmian klimatu? Jak interweniować w ich zakresie?*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru z 17 marca 2025 r., zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone”.

- Poznasz specyfikę poszczególnych form ochrony przyrody – od parków narodowych przez rezerваты i obszary Natura 2000 po użytki ekologiczne.
- Usłyszysz więcej o planach ochrony uchwalanych dla form ochrony przyrody i dowiesz się, jak można się zaangażować w ich tworzenie.
- Dowiesz się, jak wnioskować o ustanowienie pomnika przyrody i jakie inne działania możesz podjąć dla ochrony lokalnej przyrody.

Nagranie z webinaru *Reforma systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego. Ochrona terenów cennych przyrodniczo w planie ogólnym gminy.*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru z 5 grudnia 2024 r., zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone”.

- Usłyszysz, jakie zmiany wprowadza reforma systemu planowania i zagospodarowania przestrzennego.
- Dowiesz się, jak teraz będą przebiegać procesy partycypacyjne i poznasz sposoby wzięcia w nich udziału.
- Poznasz specyfikę planu ogólnego i zobaczysz przykłady wniosków, które można do niego składać, by chronić obszary otwarte przed zabudową.
- Zobaczysz przykład wniosku uczestniczki akcji „Pytamy o zielone” i dowiesz się, na co warto zwracać uwagę, pisząc taki wniosek. Zwróć uwagę na przykłady postulatów, które mogą zostać wpisane w strategię rozwoju gminy.

Nagranie z webinaru *Zarządzanie wodą w gminie. Ochrona przed powodzią, zapobieganie suszy.*

[Obejrzyj nagranie](#) z webinaru z 16 października 2024 r., zorganizowanego w ramach akcji „Pytamy o zielone”.

- Poznasz kluczowe elementy zrównoważonego gospodarowania wodą i dowiesz się więcej o zarządzaniu rzeką w kontekście jej całej zlewni.
- Dowiesz się, jakie instytucje odpowiadają za wody w Polsce i jakie narzędzia może wprowadzać gmina, żeby zachęcać mieszkańców do zrównoważonego gospodarowania wodą opadową.
- Usłyszysz dyskusję między ekspertami a lokalnymi działaczami o ochronie mokradeł i działaniu w obszarze zarządzania wodą.

Dowiedz się więcej o akcji „Pytamy o zielone” na [stronie akcji](#), [profilu Facebook](#) i [stronie Fundacji Sendzimira](#), operatora akcji.

Poradnik powstał w ramach akcji „Pytamy o zielone” prowadzonej przez Fundację Sendzimira dzięki wsparciu Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz European Climate Foundation.

Poradniki w ramach akcji powstają dzięki wsparciu European Climate Foundation.